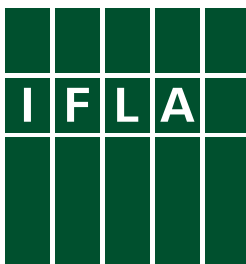

**ETICKÝ KÓDEX IFLA
PRE KNIHOVNÍKOV
A INFORMAČNÝCH PRACOVNÍKOV**

IFLA Code of Ethics for Librarians and other Information Workers

Copyright © International Federation of Library Associations and Institutions, 2012

Slovak edition © Spolok slovenských knihovníkov/Slovak Librarians Association

Translation © Ing. Silvia Stasselová, 2012

Realizované s finančnou podporou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky

Úvod

Predkladaný kódex etiky a profesionálneho správania predstavuje súbor etických princípov a hodnôt, ktoré by sa mali uplatňovať pri riadení knihovníkov a informačných pracovníkov. Využívať ho môžu aj knihovnice a informačné združenia pri tvorbe alebo revidovaní svojich vlastných etických kódexov.

Funkciou etických kódexov je:

- ▶ podporovať správanie v zmysle etických princípov, na základe ktorých môžu knihovníci a informační pracovníci formovať svoje postoje a zvládať zložité situácie,
- ▶ zvyšovať profesionálne sebauvedomenie a sebavedomie,
- ▶ zabezpečovať transparentnosť pre používateľov a spoločnosť všeobecne.

Tento kódex nemá nahradzovať existujúce kódexy alebo obmedzovať možnosti profesijných združení vytvárať vlastné kódexy, založené na svojich prieskumoch, konzultáciách a tímovej spolupráci. IFLA neočakáva úplnú zhodu tohto kódexu s etickými kódexmi národných profesijných združení, predkladá ho však s presvedčením, že *„knihovníctvo je vo svojej podstate etická činnosť, ktorá zahŕňa aj vysoko hodnotný prístup k profesionálnej práci s informáciami“*.

Potreba zdieľať myšlienky a informácie je v čoraz zložitejšej spoločnosti posledného storočia veľmi naliehavá a dáva knižniciam a knižničnej praxi ich opodstatnenie. Úlohou informačných inštitúcií a odborných pracovníkov vrátane knihovníkov a knižníc v modernej spoločnosti je podporovať optimalizáciu zaznamenávania a zastúpenia informácií a zabezpečiť prístup k nim.

Poskytovanie informačných služieb v záujme sociálnej, kultúrnej a ekonomickej prosperity je podstatou knihovníctva, z čoho vyplýva spoločenská zodpovednosť knihovníkov.

Okrem toho presvedčenie o potrebe zdieľať informácie a myšlienky vychádza z uznania práva na informácie. Myšlienka ľudských práv, vyjadrená vo *Všeobecnej deklarácii ľudských práv Organizácie spojených národov* (1948), od všetkých požaduje, aby uznávali ostatných ľudí a rešpektovali ich práva. Vyjadruje to najmä článok 19, ktorý stanovuje právo na slobodu názoru, prejavu a na prístup k informáciám pre všetky ľudské bytosti. Tým, že jednoznačne vyjadruje právo na *„vyhľadávanie, prijímanie a rozširovanie informácií a myšlienok vo všetkých médiách a bez ohľadu na hranice“*,

vymedzuje aj jasné dôvody na existenciu knižníc a fungovanie modernej a progresívnej knižničnej praxe.

IFLA vo svojich vyhláseniach, manifestoch a početných strategických i odborných dokumentoch podrobne rozoberá znalosť práce s informáciami, ktorá predpokladá poznanie informačných práv a ich významu pre profesiu a pre spoločnosť všeobecne. Dôraz na právo prístupu k informáciám potom zaväzuje knihovníkov a ďalších informačných pracovníkov vyvolať konštruktívnu diskusiu o príslušných právnych predpisoch, mať pripravené návrhy na ich úpravu a podľa potreby odporúčať, aby sa zlepšil ich obsah a prípadne aj proces prijímania zákonov.

Jednotlivé časti etického kódexu vychádzajú z hlavných princípov uvedených v tomto úvode a obsahujú množstvo odporúčaní, ktoré sa týkajú profesionálnej etiky.

Tieto hlavné princípy by mali byť podstatou každého etického kódexu, no IFLA uznáva, že jednotlivé kódexy sa budú nevyhnutne líšiť podľa konkrétnej spoločnosti, profesionálnej praxe alebo virtuálnej komunity.

Príprava etického kódexu je jednou zo základných úloh profesijných združení, rovnako ako je nevyhnutnosťou etické správanie u všetkých profesionálnych pracovníkov. Z tohto dôvodu IFLA odporúča, aby predkladaný etický kódex používali všetky členské knihovnicke združenia a inštitúcie a všetci individuálni knihovníci a informační pracovníci.

IFLA sa zaväzuje kódex kedykoľvek podľa potreby zrevidovať.

1. Prístup k informáciám

Hlavným poslaním knihovníkov a informačných pracovníkov je zabezpečiť prístup k informáciám všetkým ľuďom v záujme ich osobného rozvoja, vzdelávania, kultúrneho obohacovania, trávenia voľného času, ekonomických aktivít a informovanej účasti na posilňovaní demokracie.

Knihovníci a ostatní informační pracovníci odmietajú akékoľvek obmedzenie prístupu k informáciám a myšlienkam, realizované prostredníctvom cenzúry zo strany štátu, vlády alebo náboženských či nevládných občianskych organizácií.

Knihovníci a informační pracovníci, ktorí poskytujú služby verejnosti, by sa mali snažiť sprístupňovať svoje zbierky a služby bezplatne. Ak sú členské a administratívne poplatky nevyhnutné, mali by byť podľa možnosti čo najnižšie a pritom by sa mali v praxi hľadať také riešenia, aby z poskytovania informačných služieb neboli vylúčení sociálne znevýhodnení jednotlivci.

Knihovníci a ostatní informační pracovníci propagujú a zverejňujú informácie o svojich zbierkach a službách, aby súčasní aj potenciálni používatelia boli informovaní o ich existencii a dostupnosti. Okrem toho uplatňujú pri ich sprístupňovaní tie najefektívnejšie spôsoby. V tomto zmysle sa snažia zabezpečiť, aby boli webové stránky knižníc a iných informačných inštitúcií z hľadiska prístupnosti v súlade s medzinárodnými štandardmi a prístup k ich obsahu nebol obmedzený.

2. Zodpovednosť voči jednotlivcom a spoločnosti

V snahe zabezpečiť začlenenie jednotlivcov a odstrániť akúkoľvek diskrimináciu knihovníci a informační pracovníci garantujú, že právo prístupu k informáciám nebude nikomu odopreté a že služby sa budú poskytovať spravodlivo každému, bez ohľadu na vek, občianstvo, politické presvedčenie, fyzické a duševné schopnosti, pohlavie, rodovú príslušnosť, rasu, vzdelanie, príjem, status príst'ahovalca alebo žiadateľa o azyl, rodinný stav, náboženstvo či sexuálnu orientáciu.

Knihovníci a informační pracovníci rešpektujú jazykové menšiny v krajine a ich právo na prístup k informáciám vo vlastnom jazyku. Z tohto dôvodu usporadúvajú obsah webových stránok takým spôsobom, aby si používateľ mohol nájsť informácie, ktoré potrebuje, samostatne. Knihovníci a informační pracovníci pomáhajú používateľom pri vyhľadávaní informácií.

Knihovníci a informační pracovníci poskytujú služby zamerané na zvyšovanie čitateľských zručností. Podporujú informačnú gramotnosť vrátane schopnosti identifikovať, vyhľadávať, vyhodnocovať, organizovať, vytvárať, používať a odovzdávať informácie. Presadzujú aj etické využívanie informácií, a tým prispievajú k odstraňovaniu plagiátorstva a iných foriem zneužívania informácií.

Knihovníci a informační pracovníci rešpektujú požiadavku na ochranu detí a mladistvých a zároveň robia opatrenia, aby táto ochrana neobmedzila právo dospelých na prístup k informáciám.

3. Ochrana súkromia, diskrétnosť a transparentnosť

Knihovníci a informační pracovníci rešpektujú súkromie jednotlivcov a ochranu osobných údajov, ktoré nevyhnutne spracováva príslušná inštitúcia.

Vzťah medzi knižnicou a používateľom je dôverný. Knihovníci a informační pracovníci musia prijímať vhodné opatrenia, aby zabezpečili, že osobné údaje používateľov sa nebudú používať mimo pôvodného zámeru.

Knihovníci a informační pracovníci podporujú transparentnosť a podieľajú sa na nej tak, že zabezpečujú prístup k informáciám o fungovaní vlády, verejnej správy a hospodárskych orgánov a dbajú, aby bolo kontrolované širokou verejnosťou. Takisto uznávajú, že je vo verejnom záujme, aby sa zneužívanie úradnej moci, korupcia a kriminalita netolerovali a k ich odhaľovaniu prispeli ustanovenia o povinnosti oznámiť korupčné správanie.

4. Otvorený prístup a duševné vlastníctvo

Záujmom knihovníkov a informačných pracovníkov je poskytovať používateľom knižnice čo najlepší prístup k informáciám a myšlienkam na ľubovoľnom médiu a v akejkoľvek forme. V rámci toho podporujú princípy otvoreného prístupu, otvorených zdrojov a voľných licencií.

Knihovníci a informační pracovníci sa snažia zabezpečiť pre používateľov spravodlivý, rýchly, hospodárny a efektívny prístup k informáciám.

Knihovníci a informační pracovníci majú profesionálnu povinnosť presadzovať výnimky týkajúce sa obmedzení autorských práv pre knižnice.

Knihovníci a informační pracovníci sú partnermi autorov, vydavateľov a ďalších tvorcov diel chránených autorským právom. Uznávajú práva duševného vlastníctva autorov a ďalších tvorcov a snažia sa zabezpečiť, aby boli tieto práva rešpektované.

Knihovníci a informační pracovníci sa snažia dohodnúť pre svojich používateľov čo najvýhodnejšie podmienky prístupu k autorským dielam a zabezpečiť, aby ho zbytočne neblokovali alebo nesťažovali spôsoby uplatňovania zákonov o duševnom vlastníctve, prípadne licenčné práva obsiahnuté vo vnútroštátnych legislatívnych predpisoch, ktoré nepripúšťajú výnimky pre knižnice.

Knihovníci a informační pracovníci vyzývajú vlády, aby vo svojich krajinách ustanovili taký režim ochrany duševného vlastníctva, ktorý bude primerane rešpektovať rovnováhu medzi záujmami držiteľov autorských práv, jednotlivcov a knižnicami a podobnými inštitúciami, ktoré im slúžia.

Knihovníci a informační pracovníci okrem toho presadzujú, aby boli lehoty na ochranu autorských práv limitované a informácie, ktoré sú verejným vlastníctvom, sa sprístupňovali verejnosti bezplatne.

5. Neutralita, osobná bezúhonnosť a odborné zručnosti

Knihovníci a informační pracovníci sa zaväzujú striktné dodržiavať neutrálny a objektívny postoj týkajúci sa zhromažďovania informácií, ich sprístupňovania a informačných služieb. Výsledkom neutrality je vyvážený súbor informácií a vyvážený prístup k dosiahnuteľným informáciám.

Knihovníci a informační pracovníci formulujú a zverejňujú svoje zásady a postupy pri výbere, usporadúvaní, uchovávaní, poskytovaní a šírení informácií.

Knihovníci a informační pracovníci rozlišujú medzi svojim osobným presvedčením a profesionálnymi povinnosťami. Svoje súkromné záujmy či osobné názory nepresadzujú na úkor neutrality.

Knihovníci a informační pracovníci majú právo na slobodné vyjadrovanie na pracovisku, a to za predpokladu, že neporušujú zásadu neutrality so zreteľom na používateľa.

Knihovníci a informační pracovníci bránia korupcii priamo ovplyvňujúcej knihovníctvo pri výbere a obstarávaní knižničných materiálov, pri obsadzovaní pracovných pozícií v knižniciach a pri uzatváraní zmlúv knižníc a spravovaní ich finančných prostriedkov.

Knihovníci a informační pracovníci sa usilujú o dokonalé ovládanie svojej profesie udržiavaním a zvyšovaním svojich odborných znalostí a zručností. Ich cieľom je dosiahnuť najvyšší štandard knižnično-informačných služieb, a tým podporiť dobré meno knihovníckej profesie.

6. Vzťahy medzi spolupracovníkmi a medzi zamestnávateľom a zamestnancami

Knihovníci a informační pracovníci sa k sebe správajú slušne a s rešpektom. Nepripúšťajú nijakú diskrimináciu v zamestnaní, ktorá by mohla súvisieť s vekom, občianstvom, politickým presvedčením, fyzickými alebo duševnými schopnosťami, pohlavím, rodinným stavom, pôvodom, rasou, náboženstvom či sexuálnou orientáciou.

Knihovníci a informační pracovníci presadzujú spravodlivé a rovnocenné odmeňovanie mužov a žien na porovnateľných pracovných pozíciách.

Knihovníci a informační pracovníci si vymieňajú svoje odborné skúsenosti a pomáhajú novým pracovníkom, pričom ich usmerňujú tak, aby sa stali súčasťou profesionálnej komunity a mohli rozvíjať svoje zručnosti. Aktívne sa zapájajú do činností knihovníckych profesijných združení a zúčastňujú sa na výskume a publikovaní odborných tém.

Knihovníci a informační pracovníci sa snažia získať dobrú povesť a postavenie založené na svojej profesionalite a etickom správaní. Svojím kolegom nekonkurujú používaním nečestných metód.

Schválené Správnou radou IFLA v auguste 2012

Odkazy

The Ethics of Librarianship: An International Survey [Etika v knihovníctve: medzinárodná štúdia]. Edited by R. W. Vaagan. Munich : K. G. Saur, 2002. 344 p. ISBN 978-3598218316.

GEBOLYS, Z., TOMASZCZYK, J. *Library Codes of Ethics Worldwide: Anthology* [Etické kódexy knihovnickej profesie vo svete: Antológia]. Berlin : Simon, 2012. 267 p. ISBN 978-3-940862-24-2.

Professional Codes of Ethics for Librarians [Etické kódexy pre knihovnícku profesiu]. IFLA-Committee on Freedom of Access to Information and Free Expression [online]. The Hague : IFLA [cit. 2012-10-05].

Dostupné na internete:

<<http://www.ifla.org/en/faife/professional-codes-of-ethics-for-librarians>>.

STURGES, P. Doing the Right Thing: Professional ethics for information workers in Britain [Preklad]. In *New Library World* [Robit' správnu vec: Profesionálna etika pre informačných pracovníkov vo Veľkej Británii]. 2003, vol. 104, no. 1186 [cit. 2012-10-05], p. 94-102. Dostupné na internete: <<http://www.fims.uwo.ca/people/faculty/frohmann/LIS774/Documents/Sturges%20on%20codes.pdf>>. ISSN 0307-4803.